

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหาที่ทำการวิจัย

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในสมัยที่ ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เป็นอธิการบดี (พ.ศ. 2518-2519) ได้ดำเนินการศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับนักศึกษาที่มีโอกาสผ่านการสอบคัดเลือกเข้ามหาวิทยาลัย และได้ข้อสรุปว่าระบบการสอบคัดเลือกนักศึกษาเข้ามหาวิทยาลัยที่เป็นอยู่มิได้ส่งเสริมความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา ปรากฏว่าในปีการศึกษา 2515-2517 มีนักศึกษาเพียงประมาณร้อยละ 8 เท่านั้นที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้ 1,000 บาทต่อเดือนหรือต่ำกว่านั้น และในปี 2518 ก็ปรากฏว่าไม่มีนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์คนใดเลยที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้เท่ากับหรือต่ำกว่าเดือนละ 1,000 บาท (อ้างใน สุกัญญา สวัสดิเวทิน, 2532, น.1) สาเหตุที่ระบบการสอบคัดเลือกนักศึกษาเข้ามหาวิทยาลัยไม่ได้สร้างความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา ซึ่งหมายรวมถึงหลัก 2 ประการคือ 1) ความเสมอภาคในการเข้ารับการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา และ 2) โอกาสที่จะพัฒนาทักษะและความสามารถทางสติปัญญาของทุกคนโดยไม่คำนึงถึงภูมิฐานะ เชื้อชาติ เพศ ศิว หรือสภาพแวดล้อมทางบ้าน ก็เนื่องมาจากระบบการคัดเลือกพิจารณาเฉพาะคุณสมบัติทางการเรียนเป็นสำคัญ โดยไม่ได้คำนึงถึงภูมิฐานะและสิ่งแวดล้อมทางการศึกษาของผู้สมัครเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ซึ่งมีผลต่อการศึกษาเล่าเรียนด้วย

ดังนั้นคณะอนุกรรมการพิจารณาปรับปรุงระบบการคัดเลือกนักเรียนเข้ามหาวิทยาลัยจึงได้เสนอระบบการคัดเลือกใหม่เพื่อส่งเสริมความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาให้มากขึ้น โดยเสนอให้มีระบบการคัดเลือก 2 ระบบคือ ระบบการคัดเลือกทั่วไป และระบบการคัดเลือกตามโควตา ซึ่งระบบการคัดเลือกแบบหลังนี้ มหาวิทยาลัยจะมีอิสระในการกำหนดนโยบายการคัดเลือกภายในขอบเขตตามสมควร

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ตระหนักถึงการผลักดันและส่งเสริมการสร้างโอกาส ความเสมอภาค และความเป็นธรรมให้แก่สังคม จึงริเริ่มโครงการนักศึกษาเรียนดีจากชนบท ตั้งแต่ปีการศึกษา 2524 เป็นต้นมา ในระยะแรกมหาวิทยาลัยเน้นความยากจนและความด้อยโอกาสของนักเรียนที่ต้องการศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยดูจากรายได้ประชากรของจังหวัดต่าง ๆ ว่าจังหวัดใดมีรายได้ประชาชนต่ำ ประชาชนในจังหวัดนั้นมีฐานะยากจน ควรได้รับโอกาสทางการศึกษา

มหาวิทยาลัยจึงเริ่มดำเนินการในภาคตะวันออกเฉียงเหนือก่อน (ประธาน วัฒนวาณิชย์, 2531, น. 13) จนกระทั่งสามารถขยายพื้นที่การรับนักเรียนเกือบทั่วประเทศ พร้อมทั้งปรับปรุงวิธีการสอบคัดเลือก ซึ่งแต่เดิมใช้แบบทดสอบความถนัดเชิงวิชาการ (SAT) มาเป็นการใช้ผลคะแนนสอบวัดความรู้ของทบวงมหาวิทยาลัย โดยสายสังคมศาสตร์ สอบ 3 วิชา คือ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และ สังคมศึกษา ส่วนสายวิทยาศาสตร์ สอบ 4 วิชา โดยเพิ่มวิชาคณิตศาสตร์อีก 1 วิชา โดยแต่ละคณะ สามารถกำหนดคะแนนขั้นต่ำในแต่ละวิชาได้ และสอบสัมภาษณ์ด้วย แต่ปัจจุบันมหาวิทยาลัยได้ดำเนินการสอบคัดเลือกเอง (สอบคัดเลือกตรง) ส่วนการสำรวจภาวะเศรษฐกิจนั้น แต่เดิมให้นักศึกษาระบุว่าต้องการขอรับทุนหรือไม่ หากใครต้องการขอรับทุนจึงจะส่งคณะกรรมการออกสำรวจ แต่ในปัจจุบันคณะกรรมการต้องไปสำรวจบ้านของผู้สอบผ่านข้อเขียน และสัมภาษณ์ทุกคน ทุนการศึกษาที่มหาวิทยาลัยจัดสรรให้ แปรผันตามสภาพเศรษฐกิจ ปัจจุบันนักศึกษาที่ได้รับทุนเต็ม จะได้รับสวัสดิการต่าง ๆ ตามระเบียบของมหาวิทยาลัย และค่าใช้จ่ายรายเดือน เดือนละ 4,000 บาท เป็นเวลา 10 เดือน/ปีการศึกษา ต่อเนื่องจนจบการศึกษา

การบริหารจัดการ โครงการนักศึกษาเรียนดีจากชนบท และเขตเมือง ในปัจจุบันดำเนินการโดยหน่วยงานหลัก 3 ฝ่าย ได้แก่ สำนักทะเบียนและประมวลผล รับผิดชอบเรื่องการรับเข้าศึกษา กองกิจการนักศึกษา ดูแลด้านสวัสดิการต่าง ๆ และทุนการศึกษา กองคลัง ดูแลเรื่องงบประมาณที่ใช้ในโครงการ เป็นลักษณะกระจายงานให้ทั้ง 3 หน่วยงานช่วยกันทำ นอกเหนือจากงานประจำของแต่ละหน่วยงานเอง ซึ่งเป็นการทำงานแบบไม่ครบวงจร ภายใต้การกำหนดนโยบาย และวางแผนบริหาร โดยรวมของคณะกรรมการบริหารโครงการ ส่วนการดำเนินงานตามลักษณะงานย่อยที่แต่ละหน่วยงานรับผิดชอบ จะอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของคณะกรรมการชุดต่างๆ (ประธาน วัฒนวาณิชย์, 2545, น. 2) โครงการนักศึกษาเรียนดีใช้รูปแบบการบริหารงานดังกล่าวมาตั้งแต่ พ.ศ. 2524 จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2552) ที่ผ่านมามีการปรับเปลี่ยนนโยบายการดำเนินงานและโครงสร้างคณะกรรมการ ฯ ตามวาระของผู้บริหาร แม้ว่าในอดีตเคยมีผู้เสนอให้จัดตั้งหน่วยงานทำหน้าที่ดูแล โดยเฉพาะ เพื่อความคล่องตัว แต่ข้อเสนอดังกล่าวยังมิได้รับการพิจารณาอย่างจริงจัง ประกอบกับ ปัจจุบันมหาวิทยาลัยขยายตัวทั้งด้าน โครงสร้างการบริหารงาน และด้านกายภาพ ส่งผลให้ทั้ง 3 หน่วยงานที่ร่วมกันรับผิดชอบโครงการฯ เติบโตขึ้น มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านมากขึ้น ส่งผลให้การดำเนินงานค่อนข้างเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเห็นภาพหน่วยงานที่รับผิดชอบชัดเจน แต่อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัย ซึ่งเป็นข้าราชการสังกัดงานบริการและสวัสดิการนักศึกษา กองกิจการนักศึกษา มีหน้าที่รับผิดชอบนักศึกษา โครงการเรียนดีจากชนบทฯ และดูแลด้านทุนการศึกษาแก่นักศึกษาทั่วไป เห็นว่ารูปแบบการบริหารจัดการที่เป็นอยู่ในปัจจุบันยังมีบางส่วนที่ควรปรับปรุงให้เหมาะสมกับโครงสร้างการบริหารงานดังกล่าว

ดังนั้น เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการนักศึกษาเรียนดีจากชนบท และเขตเมือง ได้แก่ ผู้บริหาร อาจารย์ที่ปรึกษา นักศึกษาโครงการฯ และเจ้าหน้าที่ทุกฝ่าย ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับระบบการบริหารจัดการ โครงการฯ ปัญหาในการบริหารจัดการ โครงการฯ และแนวทางการปรับปรุงและพัฒนา ผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นของการศึกษา วิเคราะห์ระบบการบริหารจัดการ โครงการนักศึกษาเรียนดีจากชนบท และเขตเมือง เพื่อนำผลการศึกษาดังกล่าวไปวางแผนการดำเนินงาน พัฒนาการจัดสวัสดิการ ให้นักศึกษาสามารถใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัยได้อย่างมีความสุข และนำไปสู่การกำหนดนโยบายของมหาวิทยาลัย ให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับสภาพการบริหารงานในปัจจุบันต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระบบการบริหารจัดการ โครงการนักศึกษาเรียนดีจากชนบท และเขตเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
2. เพื่อศึกษาทัศนะของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต่อระบบการบริหารจัดการ โครงการนักศึกษาเรียนดีจากชนบท และเขตเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
3. เพื่อศึกษาปัญหาในการบริหารจัดการ โครงการนักศึกษาเรียนดีจากชนบท และเขตเมือง
4. เพื่อศึกษาแนวทางการปรับปรุงและพัฒนาระบบการบริหารจัดการ โครงการนักศึกษาเรียนดีจากชนบท และเขตเมือง

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษา ระบบการบริหารจัดการ โครงการนักศึกษาเรียนดีจากชนบทและเขตเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ด้านการประสาน การวางแผน การคัดเลือก และการจัดสวัสดิการ

ขอบเขตด้านประชากรในการศึกษา ได้แก่ กลุ่มนักศึกษาโครงการนักศึกษาเรียนดีจากชนบทและเขตเมือง จำนวน 280 คน กลุ่มผู้บริหาร อาจารย์ คณะกรรมการ ฯ และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ โครงการนักศึกษาเรียนดีจากชนบท และเขตเมือง จำนวน 62 คน และกลุ่มผู้บริหารมหาวิทยาลัย และผู้ให้ทุนจากหน่วยงานภายนอก จำนวน 3 คน

คำจำกัดความ

1. โครงการนักศึกษาเรียนดีจากชนบทฯ หมายถึง โครงการนักศึกษาเรียนดีจากชนบท และโครงการนักศึกษาเรียนดีในเขตเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
2. นักศึกษา หมายถึง นักศึกษาที่ผ่านกระบวนการสอบคัดเลือกตรงของมหาวิทยาลัยและมีสถานภาพเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี ตามโครงการรับนักศึกษาเรียนดีจากชนบท และโครงการนักศึกษาเรียนดีในเขตเมือง
3. ระบบการบริหารจัดการ หมายถึง ระดับการปฏิบัติในด้านการจัดการ โครงการนักศึกษาเรียนดีจากชนบทฯ ในด้านต่าง ๆ ดังนี้
 - การประสานงาน : การเชื่อมโยงส่งต่อข้อมูล และการบริหารงานร่วมกันของ 3 หน่วยงาน ได้แก่ กองกิจการนักศึกษา กองคลัง และสำนักทะเบียนและประมวลผล ให้เป็นไปตามนโยบายของมหาวิทยาลัย
 - การวางแผน : การวางแผนดำเนินงาน การจัดสรรงบประมาณ (ทุนการศึกษา) ของโครงการนักศึกษาเรียนดีจากชนบทฯ
 - การคัดเลือก : การรับสมัครบุคคลเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ระดับปริญญาตรีภาคภาษาไทย ตามเงื่อนไขและขั้นตอนการรับสมัคร โครงการนักศึกษาเรียนดีจากชนบทฯ การสำรวจภาวะเศรษฐกิจ
 - การจัดสวัสดิการ : สวัสดิการตามระเบียบมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่จัดสรรให้แก่ นักศึกษาโครงการเรียนดีจากชนบทฯ ที่ได้รับทุน รวมถึงการดูแลนักศึกษาในด้านต่าง ๆ
4. ผู้บริหาร หมายถึง ผู้บริหารมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับการบริหารจัดการโครงการนักศึกษาเรียนดีจากชนบทฯ
5. กรรมการ หมายถึง กรรมการคัดเลือก, กรรมการบริหาร, และกรรมการดูแลและประสานงานนักศึกษาโครงการนักศึกษาเรียนดีจากชนบทฯ
6. เจ้าหน้าที่ หมายถึง เจ้าหน้าที่กองกิจการนักศึกษา สำนักทะเบียนและประมวลผล กองคลัง และเจ้าหน้าที่คณะที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับนักศึกษาโครงการนักศึกษาเรียนดีจากชนบท
7. ผู้ให้ทุน หมายถึง มูลนิธิ สมาคม ชมรม บริษัท ห้างร้าน ธนาคาร ที่มอบทุนการศึกษาให้แก่โครงการนักศึกษาเรียนดีจากชนบทฯ
8. ทัศน์ะ หมายถึง ความคิดเห็นต่อระบบการบริหารจัดการโครงการฯ ของผู้บริหาร กรรมการ อาจารย์ที่ปรึกษาโครงการนักศึกษาเรียนดีจากชนบท เจ้าหน้าที่ ผู้ให้ทุน และนักศึกษา
9. ทุนการศึกษา หมายถึง เงินทุนที่จัดสรรจากงบประมาณแหล่งต่าง ๆ ทั้งจากภายนอก และภายในมหาวิทยาลัย รวมถึงดอกผลต่าง ๆ ให้แก่นักศึกษาในโครงการนักศึกษาเรียนดีจากชนบทฯ